

3. KONFERENCE Naše příroda 2017

Příroda ve městě

28. listopadu 2017 / Olomouc

ABSTRAKTA

3. konference Naše příroda 2017

PŘÍRODA VE MĚSTĚ

28. listopadu 2017 / Clarion Congress Hotel Olomouc
Jeremenkova 36, 779 00 Olomouc

Program

9.00 ZAHÁJENÍ KONFERENCE

9.10–11.00 PŘÍRODA VE MĚSTĚ I.

- 9.10–9.30 **Jak a proč se ptáci stěhují do měst?**
prof. RNDr. Tomáš Grim, Ph.D. (Katedra zoologie, UP Olomouc)
- 9.30–9.50 **Nic než křoví / botanik v říši divů
(vegetační příběh městské periferie střední Evropy)**
Mgr. Jan Albert Šturma
(Fond dalšího vzdělávání, projekt Místa zblízka, City Upgrade)
- 9.50–10.20 **Revitalizace vodních toků v zastavěných územích**
Ing. Tomáš Just (AOPK ČR, RP Střední Čechy)
- 10.20–10.40 **Morava v Olomouci – řeka ve městě**
Mgr. Jan Koutný, Ph.D. (AOPK ČR, RP Olomoucko)
- 10.40–11.00 **Zeleň ve službách města Ostravy** – Mgr. Tereza Aubrechtová
(Katedra fyzické geografie a geoekologie, PřF OU Ostrava)

11.00–11.20 PŘESTÁVKA

11.20–13.10 PŘÍRODA VE MĚSTĚ II.

- 11.20–11.40 **Stabilizace populace páchníka hnědého v EVL Vlašimská Blanice**
Ing. Karel Kříž (ČSOP Vlašim)
- 11.40–12.00 **Ovocný sad – opomíjený biotop**
Ing. Jiří Rom (Odbor ochrany prostředí, Magistrát hlavního města Prahy)
- 12.00–12.20 **Hády (příklad záchrany pozoruhodné lokality)**
Ing. Peter Dundek (ZO ČSOP Pozemkový spolek Hády)
- 12.20–12.40 **Biodiverzita areálu nákupního centra Černý most v Praze**
RNDr. Vlastimil Kostkan, Ph.D. (Conbios, s.r.o.)

12.40–13.00 **Jak se žije ptákům v Brně:**

zajímavosti z mapování hnízdního rozšíření ptáků Brna

Mgr. Jan Sychra, Ph.D. (Ústav botaniky a zoologie, PřF MU Brno)

13.00–13.10 **Dynamika života v městských aglomeracích** – Ing. Josef Vakula

13.10–14.00 **OBĚD**

14.00–15.50 **PŘÍRODA POD NAŠÍ STŘECHOU**

14.00–14.20 **I v zatepleném se dá žít aneb**

Ochrana synantropních živočichů při rekonstrukcích budov

Mgr. Evžen Tošenovský (ČSO, ČESON, PřF UP Olomouc)

14.20–14.40 **Skleněné pasti – nejen o (ne)bezpečných zastávkách**

Zbyněk Janoška (ČSO)

14.40–15.00 **Netopýři v plynových topidlech**

Ing. Dagmar Zieglerová (ZO ČSOP Nyctalus, Praha)

15.00–15.20 **Ochrana proti chráněným aneb Kdo to visí na půdě**

RNDr. Jiří Šafář (AOPK ČR, Regionální pracoviště Olomoucko)

15.20–15.30 **Praktické problémy orgánů ochrany přírody**

při posuzování stavebních úprav – Lukáš Blažej (Ústecké šrouby, z. s.)

15.30–15.50 **Co nám doma lozí a létá aneb povídání o synantropních členovcích**

Mgr. Ondřej Machač (Katedra ekologie a životního prostředí, PřF UP Olomouc)

15.50–16.10 **PŘESTÁVKA**

16.10–17.20 **PŘÍRODA NA NAŠICH ZAHRADÁCH**

16.10–16.40 **Živá zahrada** – Ing. Petr Stýblo, Kateřina Landová (ČSOP)

16.40–17.00 **Kdy a proč ježky zachraňovat?** – Ing. Zuzana Pokorná, Ph.D.

(Záchranná stanice hl. m. Prahy pro volně žijící živočichy)

17.00–17.20 **Zahrada – místo pro život, nebo poušť plná pastí?**

Jan Kašinský (ČSOP ZO Nový Jičín, Záchranná stanice a Dům přírody Poodří)

17.20–17.50 **NEJZAJÍMAVĚJŠÍ A NEJČASTĚJŠÍ ZÁSAHY ZŠ**

To nejzajímavější, nejčastější a top za 25 let činnosti

Záchranné stanice živočichů Plzeň – Karel Makoň (DESOP)

18.00 **UKONČENÍ KONFERENCE**

Programem provází a moderuje: Mgr. Michal Bartoš, Ph.D.

(Sluňákov – centrum ekologických aktivit města Olomouce, o.p.s.)

PŘÍRODA VE MĚSTĚ I.

Jak a proč se ptáci stěhují do měst?

prof. RNDr. Tomáš Grim, Ph.D.

(Katedra zoologie, UP Olomouc)

Urbanizace je – hned po globální změně klimatu – jedním z hlavních celosvětových trendů, které vidíme v současném světě. Po roce 2010 městské obyvatelstvo v globálním měřítku dokonce už převažuje nad mimo-městským. Do měst se však nestěhují jen lidé. Nejnápadnějšími a relativně nejlépe prozkoumanými organismy měst jsou ptáci. Ve městech některé druhy dosahují i mnohonásobně vyšší hnízdní hustoty než mimo města – u vrabce domácího asi 100krát. Tyto změny jsou dynamické, např. v Olomouci pozorujeme nárůst počtu holubů hřivnáčů, drozdů kvíčalů či lejsek šedých. Městské prostředí pro tyto přistěhovalce poskytuje podmínky, které se podstatně liší od okolní krajiny: průměrná teplota ve větších městech je i o několik stupňů Celsia vyšší než v okolí (efekt městského tepelného ostrova) a navíc jsou zde asi o třetinu vyšší srážky. To vede k delší vegetační sezóně, mírnějším podmínkám v zimě a to i v důsledku přikrmování člověkem. Některé druhy ptáků z toho umí tě-

žit, zvláště ty, které dokáží přítomnost člověka tolerovat (např. drozdovití), jiným tyto výhody nejsou dostupné právě proto, že tyto druhy mají silnější antipredační chování a jsou proto i plašší před člověkem (např. lejsci kromě lejška šedého). Městští ptáci prodělávají řadu proměn své hnízdní biologie, což je dáno jejich vyšší hnízdní úspěšností. Nicméně ekologické vztahy ve městech jsou komplikované – právě vyšší hnízdní úspěšnost je v nápadném kontrastu se zvýšeným výskytem predátorů ptačích hnízd ve městech, tzv. predátorský paradox. Nicméně nejzajímavější je asi následující paradox: o městských ptácích, tedy o těch, které máme přímo pod nosem, víme zatím velice málo. Většina studií ptáků totiž probíhala až do nedávné minulosti mimo města, nejčastěji v hospodářských lesích, polních kulturách nebo v rákosinách. Města byla donedávna přehlížena: vždyť 90 % článků o městských ptácích, které v historii vyšly (přes 1000 prací), bylo zveřejněno až v posledním desetiletí!

Nic než křoví / botanik v říši divů

(vegetační příběh městské periferie střední Evropy)

Mgr. Jan Albert Šturma

(Fond dalšího vzdělávání, projekt Místa zblízka, City Upgrade)

Revitalizace vodních toků v zastavěných územích

Ing. Tomáš Just

(AOPK ČR, RP Střední Čechy)

Diferencované přístupy k úsekům vodních toků různého charakteru – vnímáme rozdílné cíle, omezení, možnosti provádění a dosažitelné cíle v zastavěných územích a ve volné krajině. Intravilány – priorita kapacity a stability koryt; volná krajina – prioritou je obnova přírodě blízkého vodního toku a jeho přirozených ekologických a vodohospodářských funkcí.

Specifické podmínky v intravilánech – nutno spokojovat se s částečnými, resp. dílčími přínosy, například pomístními rozšířeními koryta, nahrazením dlážděného dna dnem přírodě blízkým atp. Důsledná obnova přírodní, resp. morfologické autentičnosti nebývá obvykle reálná.

Obvyklé hlavní cíle intravilánových revitalizací:

- průtočná kapacita a stabilita potřebná pro ochranu zástavby
- v daných podmínkách největší možná ekologická hodnota
- dobrý vzhled, pobytová hodnota, rekreační funkce

Nosný přístup v aspektu posilování protipovodňové ochrany: hledáme efektivní kombinace technických a přírodě blízkých přístupů a řešení. Nejde o alternativní principy. Částým řešením je složený profil koryta, jehož prostory se funkčně člení: hlavní povodňové koryto (průleh) zajišťuje potřebnou povodňovou průtočnost, vložená kyneta pro běžné průtoky není kapacitně dimen-

zována, zajišťuje především ekologické funkce vodního toku. Ekologické funkce vodního toku se odehrávají hlavně v „běžně mokré“ části koryta, v kynetě vyplňované běžnými průtoky → běžně mokrou kynetu navrhujeme prostorově co nejrozsáhlejší. Třeba i za tu cenu, že břehy bude třeba řešit svislými, přírodě zcela vzdálenými zdmi. (Lepší než aby půdorys koryta zabíraly ekologicky málo přínosné svahy a bermy.)

Formátování koryta a kynety sleduje v zájmu zlepšení ekologického stavu tyto hlavní cíle:

- Zvětšení plošného rozsahu (hladinových ploch za běžných průtoků, přírodě blízkých ploch říčního pásu...).
- Posílení tvarové a hydraulické členitosti (hydraulická členitost = proměnlivost hloubek vody, směrů a rychlostí proudění), prodloužení hladinových čar v přírodě blízkých březích; vytvoření členitostních struktur, vytvářejících povrchy, stanoviště a úkryty pro přirozenou říční biotu.
- Zvětšení objemů vody za běžných průtokových poměrů, případně za sucha běžně zadržovaných v délkové jednotce koryta, resp. říčního pásu.

Důležitý cíl – obnova prostoru vodního toku (kynety běžných průtoků, říčního pásu, povodňového perimetru...). Tento prostor navrhuje vícefunkční – funkce průtokové, ekologické, pobytově rekreační... Obvyklé funkční členění říčního prostoru v půdorysu – běžně „mokrý“

kyneta slouží ekologickým funkcím, přírodě, zatímco běžně suché bermy rekreaci obyvatel.

Častá metoda řešení – přírodě blízké rozvolnění koryta. Rozšíření „mokré“ části koryta na úkor suchých berem.

Tvářnost vodního toku se přizpůsobuje detailním podmínkám dílčích úseků, docilovaná proměnlivost tvarů přispívá k žádoucí tvarové a hydraulické členitosti. (Protiklad k obvyklým přístupům někdejších technických úprav, které se obvykle snažily o co nejmenší proměnlivost podélného sklonu, příčných průřezů, materiálového provedení koryta atp.)

Revitalizovaný vodní tok je prostupný pro migrace vodních živočichů. (Faktor občanské kontroly – možnost pozorovat běžné oživení koryta rybami.) Obnova přirozené migrační prostupnosti je opatřením první volby, až druhou volbu představuje nákladná výstavba rybích přechodů, náročných na údržbu, nejistých co do účinnosti a nenavraccjících vodnímu toku přirozenou spádnost a proudnost.

Intravilánové revitalizace ctí historické vazby a prvky zástavby, sídelní architektury – vodohospodář hledá spolupráci s architekty, památkáři atp.

Intravilánové revitalizace obvykle zapojují vodní tok jako součást sídelní zeleně, vytvářejí „povodňové parky“ – vodohospodář se setkává s parkovou a sadovnickou tvorbou.

Intravilánové revitalizace se dělají do značné míry pro lidi – přístupnost a prostupnost říčního prostoru (ne absolutní – diferenciacie dílčích území dostupných lidem a vymezených pro přírodu – klidová místa), posezení u vody, vyhlídky a další návštěvnická vybavenost.

Nepouštíme ale ze zřetele, že jakékoliv umělé prvky jsou náročné na údržbu. Zatímco prvky

přírodní se zapojují do samovolného vývoje vodního toku, prvky „kulturní“ obvykle bez patřičné údržby chátrají a mohou se stávat přinejmenším vzhledovou závadou. Proto kulturní prvky aplikujeme po zralé rozvaze.

Zajištění slušné kvality vody by mělo být samozřejmostí.

Specifická řešení ↔ specifická úroveň investičních nákladů (= obvykle nelze uplatňovat nákladové standardy, vyvinuté pro revitalizace ve volné krajině).

Exponované intravilánové prostředí s nadstandardními nároky na údržbu oproti přírodě blízkým korytům ve volné krajině (estetika, zvláštní požadavky rekreace, alergiků, bezpečnosti, opravy po vandalech, úklid odpadků, nepřírozně časté sekání trávy, nepřírozně časté odstraňování sedimentů z některých míst rozvolněných koryt...) → nadstandardní náklady údržby. Jako životaschopný model se nabízí dohoda mezi (státním) správcem vodního toku a obcí o rozdělení údržby na jakýsi „standard“, odpovídající péči o běžné vodní toky ve volné krajině, a „intravilánový nadstandard“. Standard pak zajišťuje správce toku, nadstandard obec (která jej vyvolává svými požadavky).

Specifické revitalizační vodní prvky v zastavěných územích:

- uliční koryta (jako odezva středověkých otevřených vodovodů a odvodňovacích struh)
- povodňová odlehčovací a ochranná koryta či průlehy přírodě blízkého rázu, s přírodě blízkými kynetami pro běžné průtoky
- voda v historických fortifikacích
- dětská vodní hřiště
- koryta a vodní plochy v parcích
- kašny, fontány, vodní hrátky...

Morava v Olomouci – řeka ve městě

Mgr. Jan Koutný, Ph.D.

(AOPK ČR, RP Olomoucko)

Úsek Moravy v Olomouci od silničního mostu na Velkomoravské ulici po železniční most v Nových Sadech byl jako dílčí část celkové koncepce protipovodňové ochrany města upraven v letech 2011 a 2012. Kombinací technických a přírodních typů opatření zde vzniklo kapacitní, stabilní koryto chránící město zhruba před 380letým průtokem. Snížením bermy uvnitř koryta vznikla umělá „niva“, v níž bylo zbudováno větvičí se nekapacitní koryto pro běžné průtoky s trasou a morfologickými parametry odpovídajícími přírodnímu toku v daných podmínkách. Opatření bylo doplněno o dílčí prvky zvyšující ekologickou i pobytovou hodnotu, jako je například vložení mrtvého dřeva do toku, srubová opevnění umělých nátrží, štěrková pláž a výsadba dřevin. Toto opatření v dnešní podobě splňuje všechny tři základní prvky vyžadované po kvalitních intravi-

lánových revitalizacích, a sice dostatečnou kapacitu a stabilitu potřebnou pro ochranu zástavby, vysokou ekologickou hodnotu omezenou pouze limity městské zástavby a značnou hodnotu estetickou a rekreační. Je to v současnosti zřejmě největší intravilánová revitalizace u nás, opatření které snese srovnání na evropské úrovni. Na tuto již realizovanou etapu by měla v blízké budoucnosti navázat opatření nad a pod výše popsaným úsekem. V současnosti však není jisté, zda se realizací navazujících etap podaří prosadit. V ohrožení je dnes zejména etapa IV, která představuje moderně pojatou revitalizaci Moravy v úseku pod železničním mostem na trati Olomouc – Nezamyslice. Na její realizaci závisí jak výrazné zvýšení ekologické hodnoty řeky pod městem, tak smysl protipovodňové ochrany Olomouce jako celku.

Zeleň ve službách města Ostravy

Mgr. Tereza Aubrechtová

(Katedra fyzické geografie a geoekologie, PřF OU Ostrava)

Zeleň hraje ve městě nezastupitelnou roli a je podstatnou součástí adaptačních opatření proti dopadům klimatických změn v urbánním ekosystému (především klimatizační funkce zeleně). Ostravská univerzita se letos podílela na tvor-

bě adaptační strategie města Ostrava, jejíž zpracování a výstupy budou prezentovány formou konkrétních navrhovaných opatření. Prezentace však bude směřovat k jednomu zásadnímu zjištění, a totiž, že cílem je samotná cesta.

PŘÍRODA VE MĚSTĚ II.

Stabilizace populace páchníka hnědého v EVL Vlašimská Blanice

Ing. Karel Kříž

(ČSOP Vlašim)

EVL Vlašimská Blanice, resp. její část chráněná z důvodu výskytu páchníka hnědého, je celá na místě zámeckého parku Vlašim. Romantický park anglického stylu je protkán mozaikou luk, hájů a lesních porostů. Po celé ploše se nepravidelně, jednotlivě nebo ve skupinách, vyskytují staré stromy cca 150-400 let, které jsou základním stavebním kamenem samotné EVL. Právě v těchto stromech žije široké spektrum saproxylobiontů v čele s vlajkovým druhem páchníkem hnědým. Stromů, které svým stářím vyhovují druhům vázaným na dutiny, se ale v zámeckém parku v současné době vyskytuje méně jak 500. Za posledních 20 let došlo vlivem odumření či abiotických podmínek k zániku více jak 100 vhodných stromů. Navíc se zde prakticky vůbec nevyskytují solitéry střední generace staré cca 80–120 let. Za zhruba 50 let tady podle předpokladů zůstane stát pouze několik málo vhodných stromů, maximálně pár desítek, což je méně než desetina

současného počtu. Naproti tomu v okolí zámeckého parku, mimo EVL, se v alejích či lesních porostech vyskytuje několik set stromů, které jsou nebo velmi brzy budou vhodným biotopem pro páchníka a ostatní dutinové druhy. Jediným řešením proto je pokusit se vhodné stromy udržet co nejdéle na stanovišti než dorostou dnes mladí jedinci a zajistit vhodný biotop pro páchníka i mimo EVL v místech, kde se již dnes vyskytuje, a tato místa mezi sebou propojit tak, aby se z nich stal jeden funkční celek.

Během pěti let se zde provedou následující opatření: odstranění 15,7 ha náletů (především v těsné blízkosti cílových stromů a v místech výsadby), ošetření a stabilizace 1148 stromů, výsadba 5195 stromů (převážně dub). Vybraná místa, o celkové ploše 7,7 ha v zámeckém parku a některých alejích, budou navíc 2x ročně kosena, aby byla nastartována pravidelná údržba, která by měla probíhat i po skončení projektu.

Ovocný sad – opomíjený biotop

Ing. Jiří Rom

(Odbor ochrany prostředí, Magistrát hlavního města Prahy)

Historicky tvořila značnou část naší krajiny lesostep, na niž byla vázána široká paleta rostlinných či živočišných druhů. V dnešní době jde o naprosto chybějící biotop. S ústupem lesoste-

pi ustoupily i jednotlivé druhy, které ji obývaly. Jedním z náhradních biotopů je nepochybně ovocný sad. Škoda nevyužít jeho potenciálu, ať už se nachází v obcích, nebo ve volné krajině.

Hády (příklad záchrany pozoruhodné lokality)

Ing. Peter Dundek, doc. Mgr. Lubomír Tichý, Ph.D.

ZO ČSOP Pozemkový spolek Hády

Díky vytrvalé činnosti Pozemkového spolku Hády se jedinečné přírodní památky jižního svahu Hádu u Brna těší svému rozkvětu již od roku 2000. To je rok vzniku ekologické a environmentální organizace, která si dala za hlavní cíl ochránit jedinečnou přírodu na Hádech u Brna. Kopec Hády najdeme v severovýchodní části Brna. Samotný vrchol (424 m n. m.) se nachází v katastru obce Kanice. Svahy ukloněné k jihu, tvořené převážně vápencovými horninami pokračujícími do Moravského krasu, oplývají unikátní stepní faunou a flórou, která nemá v okolí obdoby. Díky dramatickému rozvoji průmyslu ve 20. století a potřebě přírodních surovin, mezi které patří i vápenec, byla stepní společenstva ve

vážném ohrožení trvalého zániku. Naštěstí těžba na Hádech ustala „včas“ a stepní společenstva zase dostala svou šanci vrátit se zpět na místa, která jim člověk svou těžební činností vzal. Návrat je pozvolný ze zachovalých extrémně vzácných střípků původní teplomilné vegetace zejména na PP Kavky, PP Velká Klajdovka a PP Hádecká pláňka. Údržba špičkového stavu těchto extrémně vzácných lokalit není samozřejmostí. Vyžaduje nemalé úsilí celého týmu lidí jak Pozemkového spolku Hády, pracujících pro management uvedených chráněných území, tak i velké podpoře dobrovolníků. Bez trvalé péče by tato vzácná příroda na okraji města Brna pravděpodobně zanikla.

Biodiverzita areálu nákupního centra Černý most v Praze

RNDr. Vlastimil Kostkan, Ph.D.¹,

Mgr. Filip Trnka¹, RNDr. Mgr. Ivan Hadrián Tuř, Ph.D.²,

Mgr. Ondřej Machač², Ing. Eva Daňková³

¹Conbios, s. r. o.

²Katedra ekologie a životního prostředí PřF UP Olomouc

³HBH Projekt, spol. s r. o.

Obchodní centra, ve kterých se soustřeďuje velké množství obchodů, služeb i kulturních zařízení, jsou od druhé poloviny 20. století typickou součástí periferií velkých měst ekonomicky středně až silně vyspělých zemí. V České republice začala tato centra vznikat ve druhé polovině devadesátých let 20. století a centrum na Černém mostě bylo v roce 1997 otevřeno jako první tohoto typu v celé ČR.

Obchodní centra jsou často kritizována již v době jejich schvalovacího procesu EIA (lokalizace, velký plošný zábor), ale často na ně bývá negativně nahlíženo i během jejich existence jako na jádro komerčního a pro životní prostředí škodlivého způsobu života. Proto se v posledních letech mezi provozovateli obchodních center rozvinula snaha snížit jejich negativní vlivy na

životní prostředí nad rámec podmínek, plynoucích ze stanovisek EIA ve schvalovacím procesu. To vyústilo do komplexního hodnocení (klasifikaci) v systému „BREEAM IN USE“, jehož jednou součástí bylo posouzení biologické diverzity obchodního centra a návrhů na jejich zlepšení. Do klasifikace bylo Centrum Černý most zapojeno v roce 2013 a terénní průzkumy zde proběhly v sezóně roku 2014.

V rámci klasifikace druhové diverzity byly hodnoceny druhy rostlin, vybrané skupiny bezobratlých (pavoukovci, mnohonozky, stonožky, brouci) a dále všechny skupiny obratlovců, s výjimkou cíleného odchyty drobných savců (ve frekventovaném prostředí prakticky nerealizovatelný) a ryb (v celém areálu nejsou vodní toky a vodní plochy).

Data o biodiverzitě byla sbírána při použití běžných metod, případně metod upravených pro podmínky urbanizovaného prostoru s mimořádně velkým pohybem veřejnosti i pracovníků, kteří zajišťují zahradnickou údržbu veškerých ozeleněných ploch.

Botanické výsledky prokázaly, že intenzivně zahradnicky udržované plochy obchodního centra sice udržují relativně vysokou druhovou diverzitu rostlin, ale 50 % zjištěných druhů představují zahradnické kultivary a geograficky nepůvodní druhy rostlin. Intenzivní údržba areálu přitom téměř vylučuje, že by se areál mohl stát centrem šíření nežádoucích druhů do okolní krajiny.

V zoologické části nebyly potvrzeny očekávané výskyty teplomilných a suchomilných druhů (mělké půdy, udržované porosty bez vlivu zastínění, často na podkladu s externími zdroji tepla) a druhová diverzita byla velmi chudá. Druhová diverzita obratlovců byla pak zcela mi-

mořadně chudá, v areálu bylo zjištěno jen několik málo druhů plazů a ptáků.

Důvody malé druhové diverzity mohou spočívat v extrémní izolovanosti (obchodní centrum ze západní části navazuje na hustě osídlenou aglomeraci Prahy, od severu a východu je od okolí izolována několikaproudovými komunikacemi), ale má rovněž původ také ve velice nepříznivé struktuře substrátů pěstovaných rostlin i parkových úprav. Substráty jsou většinou zcela umělé. Na parkovacích plochách převládá keramzit, ve kterém jsou vysazené rostliny ve vlastních nádobách se substrátem dle individuální potřeby. V parkových úpravách se pak střídá keramzit se štěrkovou drtí a mulčovací kůrou. Okolí parkových úprav (zatravněné plochy) jsou tvořeny navážkou hmoty, která není půdou v pravém slova smyslu. Jedná se především o jílovité substráty ze stavenišť, které nemají odpovídající půdní horizonty. Mají minimálně vytvořenou kapilaritu, rychle vysychají a podléhají rychlému slehávání a dalšímu vysychání. Pro zvýšení edafické biodiverzity by musely být významně obměněny.

Stavební objekty lokálně vytvářejí vhodné podmínky pro výskyt, sběr potravy a hnízdění ptáků a případně i létajících savců (letouni). Protože ale architektonické záměry s tímto využitím primárně nepočítaly, bylo by nutné je doplnit uměle vyrobenými vhodnými hnízdišti a dočasnými úkryty pro letouny. Ty jsou dnes již pro ptáky i letouny snadno dostupné v podobě druhově specifických prefabrikátů, vyráběných řadou firem. Taková opatření byla v závěrečné zprávě provozovateli obchodního centra doporučena, ale zatím bez zpětné vazby, zda opatření byla i přijata.

Jak se žije ptákům v Brně: zajímavosti z mapování hnízdního rozšíření ptáků Brna

Mgr. Jan Sychra, Ph.D.¹, doc. RNDr. Karel Hudec, DrSc.², Mgr. Martin Černý³

¹Ústav botaniky a zoologie, PřF MU Brno

²Hluboká 5, Brno

³Zoologické oddělení, Moravské zemské muzeum

Mezi lety 2011 a 2016 proběhlo v Brně kvadrátové mapování hnízdicích ptáků. Díky heterogenitě stanovišť jsme v tomto městě zjistili hnízdění téměř 140 druhů ptáků. Jejich rozšíření na území Brna bylo dáno rozmístěním a různorodostí biotopů, více druhů bylo zaznamenáno v přítomnosti mokřadů a jiných přírodě blízkých typů prostředí. Vzácných druhů bylo více i v oblastech nové divočiny, tedy v územích po povrchové těžbě a navazujících úhorech. V přímém

přenosu jsme sledovali synantropizaci vybraných druhů, z nichž některé, jako je holub hřivnáč, se postupně staly dominantními. U čím dál více druhů se pak objevuje hnízdění na atypických antropických substrátech. I vzhledem k hnízdění bezmála 50 zvláště chráněných ptačích druhů je v Brně klíčová ochrana jednotlivých významných lokalit a definování hlavních typů ohrožení, které jejich populace negativně ovlivňují.

Dynamika života v městských aglomeracích

Ing. Josef Vakula

Přírodní jevy v současném globálním trendu vývoje společnosti staví stále svůj evoluční faktor na bázi přizpůsobení se životním podmínkám. Pokud příroda získá dostatečný časový prostor, je schopna kolonizovat každý prvek antropogenní činnosti. Je to jistě dobře, i když s tím mnohdy civilizace bojuje. Pořád máme jistotu, že příroda je tady s námi. Že nám vzdoruje, aby nás zachrá-

nila. Bez ní není společnost schopná fungovat. Pojďme se zamyslet nad naší budoucností, nad možnostmi fungovat s přírodou v rovnováze. Náš život tak dostane vyšší hodnotu a hlubší smysl. Pojďme objevit respekt a lásku k našemu životnímu prostředí. K prostředí, ve kterém žijeme... a ve kterém chceme žít i nadále.

PŘÍRODA POD NAŠÍ STŘECHOU

I v zatepleném se dá žít aneb

Ochrana synantropních živočichů při rekonstrukcích budov

Mgr. Evžen Tošenovský

ČSO, ČESON, PĚF UP Olomouc

V současné době je hlavním ohrožením pro zvláště chráněné druhy ptáků a netopýrů ve městech hektické zateplování a rekonstrukce budov. Paradoxně se tak jeden zájem ochrany životního prostředí na snižování energetické náročnosti budov dostává do konfliktu s jiným zájmem na druhovou ochranu (která je obecně nejvyšším zájmem v koncepci ochrany životního prostředí). Jako vlajkový druh této problematiky je dlouhodobě vnímán rorýs obecný (*Apus apus*), který je hnízděním prakticky absolutně vázán nejen na panelovou, ale i starší cihlovou zástavbu měst. Kvůli této silné vazbě ale vlivem překotného zateplování a rekonstrukcí během posledních cca 20 let poklesla populace rorýsů v ČR odhadem o desítky procent (nejoptimističtější odhady uvádějí poklesy okolo 50–70 %). Česká společnost ornitologická (ČSO) ve spolupráci s Českou společností pro ochranu netopýrů (ČESON) se touto problematikou zabývá již více jak deset let, za tuto dobu se v ČR podařilo prosadit mnoho systémových nástrojů a postupů ochrany rorýsů,

netopýrů i dalších chráněných druhů od úrovně celorepublikové i místní státní správy, přes realizační stavební firmy až po vlastníky objektů. Díky spolupráci s mnoha dobrovolníky z řad členů ČSO, ČESON i široké a odborné veřejnosti (MŽP, SFŽP, ČIŽP, krajské úřady, ČKAIT, Cech pro zateplování budov a další) se postupně podařilo prosadit systémová opatření, díky kterým začala fungovat ochrana synantropních druhů plošně v měřítku, které mnohonásobně překračuje naše kapacity. Nejkomplexnějším projektem ochrany synantropních druhů v rámci regionu střední Moravy pak byl společný projekt ČSO a ČESON „Pod jednou střechou“, který probíhal v letech 2012–2014 a jehož udržitelnost skončila v letošním roce. Nejnovějším a velmi účinným nástrojem ochrany cílových druhů, který se podařilo díky dlouhodobému úsilí prosadit, jsou pak od r. 2015 finanční nástroje dotačních titulů OPŽP, Nová zelená úsporám a IROP, kde je praktická ochrana cílových druhů podmínkou získání dotace na energetické úspory budov.

Skleněné pasti – nejen o (ne)bezpečných zastávkách

Mgr. Evžen Tošenovský

ČSO, ČESON, PfF UP Olomouc

Kolize s průhledovými a reflexními plochami je často označována jako nejvýznamnější faktor tzv. civilizační mortality ptáků. Spolehlivé globální odhady jsou v této oblasti velmi problematické, ale kvalifikované odhady pro Evropu se pohybují okolo 100 milionů (pro ČR pak okolo milionu) ptačích životů ročně zbytečně ztracených na „skleněných“ plochách. Nejedná se přitom jen o liniové stavby (protihlukové stěny kolem silnic), ale i o prosklené části budov a menší stavby, jako jsou např. zastávky veřejné dopravy. Problém je zejména v tom, že na rozdíl od většiny jiných příčin lidí způsobených úhynů ptáků, je „sklo“ naprosto neselektivní a zabíjí bez ohledu na druh, věk nebo kondici svých ptačích obětí. Velkým problémem jsou také naprosto nesprávné představy široké veřejnosti o účinném zabezpečení „skel“ (tzv. mýtus dravce – tedy jedné siluety „dravého“ ptáka, která má v představách

lidí ostatní ptáky plašit). Přitom skutečně účinná opatření nejsou nijak náročná a při správné realizaci v podstatě stoprocentně účinná. Česká společnost ornitologická (ČSO) se problémům kolize ptáků se „skly“ dlouhodobě věnuje ve spolupráci s mnoha subjekty státní správy (např. ČIŽP, ŘSD, SŽDC), od r. 2016 pak běží kampaň pro nejširší veřejnost „Bezpečné zastávky“. V rámci kampaně se podařilo vyhodnotit již téměř 10 tisíc zastávek veřejné dopravy v ČR z hlediska nebezpečnosti pro ptáky, přičemž u těch nejnebezpečnějších (což je zhruba každá osmá zastávka) se již rozbíhá účinné zabezpečování ve spolupráci s místními dopravními podniky, obcemi i dalšími vlastníky a správci. Velmi cenné je pak zapojení školských zařízení na mnoha místech republiky do praktického zabezpečování zastávek v okolí školy, které je podporováno i současným projektem ČSO „Sídla bezpečná pro ptáky“.

Netopýři v plynových topidlech

Ing. Dagmar Zieglerová

ZO ČSOP Nyctalus, Praha

Plynová topidla známá jako „vafky“ mohou představovat smrtelné nebezpečí pro netopýry žijící ve městě. I velké druhy netopýrů se dokážou protáhnout škvírami v okolí vývodu „vafek“ nebo jeho ochrannou mřížkou. Do topného tělesa se dostávají i drobní pěvci.

Ve vybraných pražských čtvrtích byl mapován výskyt netopýrů ve vafkách pomocí ultrazvukového detektoru, „podezřelá“ topidla byla zkoumána endoskopickou kamerou, proběhl pokus průleznosti nejčastěji používaných ochranných mřížek na fasádě, byly prakticky vyzkoušeny možné způsoby záchrany uvízlých zvířat.

Ochrana proti chráněným aneb Kdo to visí na půdě

RNDr. Jiří Šafář

AOPK ČR, Regionální pracoviště Olomoucko

V České republice je prokázán výskyt 27 druhů letounů (Chiroptera) a minimálně 17 z nich v různé míře využívá stavby vytvořené člověkem. Některé druhy se mohou v budovách zdržovat i celoročně. Všechny druhy letounů jsou podle české legislativy chráněny zákonem jako kriticky či silně ohrožené druhy živočichů. Zákon chrání také jejich stanoviště, a to přirozená i uměle vytvořená.

Ale jak je to s ochranou stanovišť proti netopýrům a vrápencům? Potřebují stanoviště před letouny chránit? A je možné zachovat existenci netopýrů na lokalitě aniž by docházelo k její další devastaci?

Zákon na ochranu přírody a krajiny vliv chráněných druhů živočichů na jejich stanoviště neřeší. Konkrétně v případě letounů řeší některé aspekty jejich přítomnosti hygienické předpisy. Důsledné uplatnění těchto předpisů je však do

značné míry v rozporu se zákonem na ochranu přírody a krajiny.

Letouni aktivně úkryty nevytvářejí (nenarušují plášt staveb a přímo ani konstrukční prvky), ale umí úkryty vyhledávat a mohou v některých případech pasivně (močí a trusem) vytvářet hygienické a estetické problémy nebo až destruktivně působit na interiéry staveb.

Řešení spočívá v instalaci ochranných prvků, jak je patrné z realizací na lokalitách Bílá Lhota, Hanušovice, Velká Bystřice, Hoštejn, Uničov, Moravičany. Konzultace v této oblasti rádi poskytnou zkušení členové České společnosti pro ochranu netopýrů (www.ceson.org) a lze je nalézt také na www.sousednetopyr.cz.

Ve většině případů lze pro instalace ochranných prvků využít dotací z Programu péče o krajinu, které zprostředkuje Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky.

Praktické problémy orgánů ochrany přírody při posuzování stavebních úprav

Lukáš Blažej

Ústecké šrouby, z. s.

Řada stavebních záměrů se dostává do střetu se zájmy ochrany přírody. V případě úpravy již existujících staveb jde především o zateplování, opravy fasády či rekonstrukce střechy. Ke všem těmto stavbám by se měly vyjadřovat přínjemenším dva orgány ochrany přírody – obecní úřad k možnosti dotčení volně žijících

ptáků či jejich hnízd (§ 5a ZOPK) a krajský úřad, případně Agentura ochrany přírody a krajiny či správa národního parku k možnosti dotčení zvláště chráněných druhů živočichů (§ 50 ZOPK). I přes řadu osvětových kampaní, konferencí, školení a dalších aktivit týkajících se hnízdění rorýsů či zimování netopýrů stále často dochází při

stavebních úpravách nemovitostí k usmrcování obecně i zvláště chráněných druhů živočichů a destrukci jejich úkrytů. Množství těchto případů koreluje v posledních letech pouze s množstvím platných stavebních povolení a nezdá se, že by další osvětové akce přispívaly ke zlepšení situace. Pokusil jsem se identifikovat klíčové problémy v postupech orgánů ochrany přírody, které v dů-

sledku opakovaně vedou k fatálnímu průběhu stavebních prací. Ve svém příspěvku nabízím několik zásad, kterými by se orgány ochrany přírody měly při své činnosti řídit. Jejich důsledná aplikace by měla vést k minimalizaci či úplnému vyloučení dnes rozsáhlých negativních důsledků stavebních prací.

Co nám doma lozí a létá aneb povídání o synantropních členovcích

Mgr. Ondřej Machač

Katedra ekologie a životního prostředí, PřF UP Olomouc

Příspěvek představuje skupiny členovců vyskytujících se v našich domácnostech a v budovách. Součástí příspěvku je i vztah těchto bezobratlých živočichů k člověku a zajímavosti z jejich

života. V závěru jsou představeny jednotlivé významné druhy bezobratlých vyskytujících se v domácnostech.

PŘÍRODA NA NAŠICH ZAHRADÁCH

Živá zahrada

Ing. Petr Stýblo, Kateřina Landová

ČSOP

Kdy a proč ježky zachraňovat?

Ing. Zuzana Pokorná, Ph.D.

Záchranná stanice hl. m. Prahy pro volně žijící živočichy

Ježci jsou neodmyslitelnou součástí české přírody. Na území České republiky žijí dva druhy – ježek západní a ježek východní. Jejich areály rozšíření se překrývají, avšak zdá se, že se navzájem nekříží. Ježci jsou běžně se vyskytujícími se živočichy, avšak v některých částech Evropy dochází k jejich úbytku. I v České republice může být jejich „běžnost“ nadhodnocena, častěji se totiž vyskytují v okolí lidských sídel než ve „volné“ přírodě. Ježci totiž ke svému životu potřebují rozmanitou krajinu, s malými houštinami, remízky, živými ploty a menšími travnatými plochami. Tento jejich původní biotop dnes ale v moderní zemědělské krajině najdeme už jen vzácně, a proto se ježci stahují do okolí lidských sídel a do zahrad.

Ježkům v blízkosti lidských sídel hrozí mnoho nebezpečí. Velmi často hynou pod koly aut a jsou zraňováni či zabíjeni také zahradní technikou, především strunovými sekačkami. Nebezpečí jim hrozí i ze strany psů. Další nástrahy pro ně představují lidské odpadky, ploty, nezakryté výkopy, zahradní jezírka a nebezpečné látky, např. různé jedy, insekticidy apod. Kromě těchto nepřírodných nepřátel ježky také ve velké

míře sužují přirození nepřátelé – parazité. Tyto faktory jsou pravděpodobně zodpovědné za to, že ježci jsou jedněmi z nejčastějších pacientů záchranných stanic.

Ježkům můžeme pomoci dvěma způsoby. Můžeme jim zpřístupnit zahrady a vytvořit jim tam takové podmínky, aby tam našli úkryty a potravu a aby tam na ně nečekalo žádné smrtelné nebezpečí. Typická „ježčí zahrada“ obsahuje husté keře, vysokou trávu, hromady dřeva a je prostá všech jedů hubících živočichy. Další formou pomoci je pomoc nemocným a zraněným jedincům a pomoc osiřelým mláďatům. Tuto práci provádí záchranné stanice. Do záchranných stanic se však ježci dostávají skrze své nálezce, a tak je důležité rozpoznat, který ježek potřebuje pomoc. Navzdory všem uváděným „ježčím kalendářům“ a tabulkám s potřebnými hmotnostmi existuje jedno spolehlivé pravidlo: najdeme-li ježka ve dne, je s ním vždy něco v nepořádku. Ježek je živočich s noční aktivitou a je-li aktivní ve dne, je to varovné znamení. Potvrzují to i zkušenosti z naší záchranné stanice. Naprostou většinu ježků, kteří se do stanice dostali, našli jejich nálezci ve dne a téměř všem vždy něco

bylo (byli zranění, vysílení parazity, šlo o osiřelá mláďata atd.). Pomoc ježkům tedy nelze zúžit pouze na pomoc „pozdním“ mláďatům s nedo-

statečnou hmotností, ježci mohou potřebovat pomoc v kterémkoliv ročním období a nezávisle na jejich váze.

Zahrada – místo pro život, nebo poušť plná pastí?

Jan Kašinský

ČSOP ZO Nový Jičín, Záchranná stanice a Dům přírody Poodří

Podíváme se na rizika, která číhají na zvířata na našich zahradách. Lidé považují zahradu za místo, kde mohou být blízko k přírodě. Ne vždy

to však je pravda. Zahrada může být i zelenou pouští, kde jsou zvířata nežádoucí vetřelci.

Nejzajímavější a nejčastější zásahy ZSŽ

Karel Makoň

DESOP

To nejzajímavější, nejčastější a top za 25 let činnosti Záchranné stanice živočichů Plzeň

Naše příroda

Naše příroda, z. s., je nezisková organizace vydávající stejnojmenný populárně naučný přírodovědný časopis se zaměřením na flóru, faunu a zajímavá místa České republiky i nejbližších států. Časopis vychází již osmým rokem a jeho poselství spočívá nejen v naučném charakteru, čtenářům časopisu redakce připravuje zajímavá témata, která nenásilným způsobem formují osobní přístup ke vnímání přírody, uvědomění si její jedinečnosti a významu ochrany. Předností časopisu Naše příroda je široké spektrum čtenářů od mládeže školního věku po starší generace laické i odborné veřejnosti. V rámci environmentální výchovy a osvěty zahrnuje rovněž články s ekologickou tematikou a mediálně podporuje nejrůznější projekty. Více se můžete dozvědět na www.nasepriroda.cz.

3. KONFERENCE

Naše příroda 2017

Příroda ve městě

28. listopadu 2017 / Olomouc

VIDEA Z KONFERENCE

Datum a místo konání

28. listopadu 2017
Clarion Congress Hotel Olomouc
Jeremenkova 36, 779 00 Olomouc

Pořadatel

Naše příroda, z. s.
Lazecká 297/51, 779 00 Olomouc
www.nasepriroda.cz
IČ 22663495

Organizační zajištění a registrace

Mgr. Vendula Pávková
pavkova@nasepriroda.cz, +420 777 714 679

Editor sborníku: Mgr. Vendula Pávková
Zpracoval: SOLEN, s.r.o., Olomouc 2017
Grafická úprava a sazba: Milan Matoušek
Datum vydání: listopad 2017

ISBN 978-80-7471-217-3

Záštita

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
Olomoucký kraj

Odborný garant

Ing. Jan Moravec
Český svaz ochránců přírody

www.konference-priroda.cz

GENERÁLNÍ PARTNER

Blíž přírodě

HLAVNÍ PARTNER

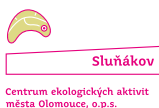

CONGRESS HOTEL
OLOMOUC

ZÁŠTITA

PARTNEŘI

MEDIÁLNÍ PARTNEŘI

naše
příroda

ekolist.cz

Děkujeme společnosti NET4GAS, s.r.o.
a Olomouckému kraji za finanční podporu této akce.